

RECENZJE

S. WOŁKOWICZ (red.) – Atlas map Państwowego Instytutu Geologicznego. Wyd. Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2020, 260 str., 114 map i atlasów, 213 pozycji literatury, nakład 300 egz.

W ramach obchodów stulecia działalności Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG) ukazało się drukiem, w formacie A4, wyjątkowe dzieło prezentujące wybrane mapy i atlasy geologiczne, tworzone lub współtworzone przez pracowników instytutu. Ta od dawna oczekiwana praca podsumowuje zakres prac kartograficzno-geologicznych, którym w różnej formie i postaci patronował instytut przez lata swojego istnienia. To obszerne przedsięwzięcie powstało dzięki wspólnej pracy 60 autorów, którzy pod redakcją prof. Stanisława Wołkowicza stworzyli zwarty oraz jednolity merytorycznie i edycyjnie atlas, prezentujący wybrane przykłady dokonań kartograficzno-geologicznych, głównie pracowników tej zasłużonej dla polskiej geologii instytucji.

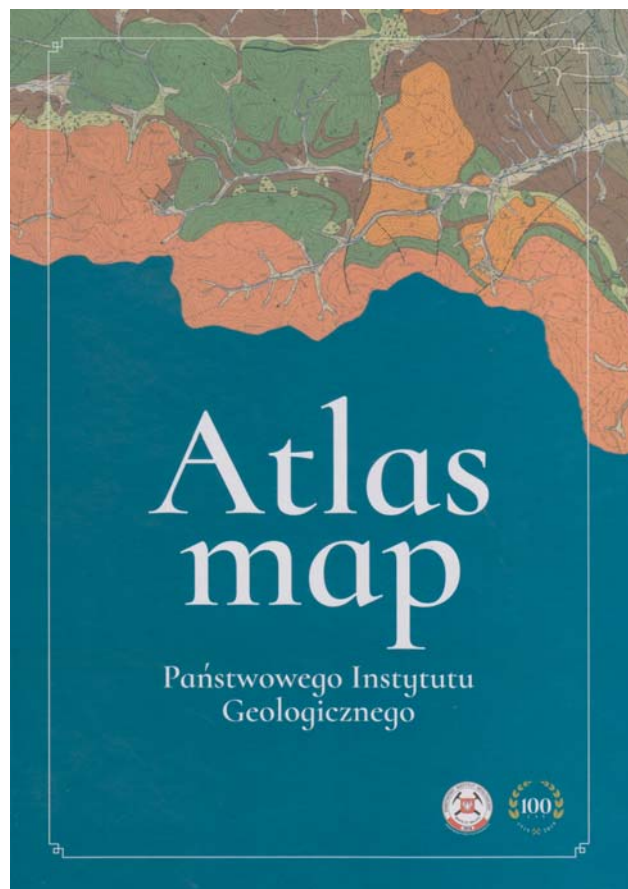
Każda z prezentowanych 114 pozycji kartograficznych została opisana i zreprodukowana na 2 stronach, co dało możliwość względnie jednolitej oceny wartości dzieła. Ten sposób przedstawienia pozwala także zorientować się w treści i zawartości omawianego atlasu lub mapy.

W części wstępnej recenzowanego atlasu zamieszczono przesłanie dr. inż. M. Damrata, dyrektora PIG-PIB, zachęcające do refleksji nad drogami i bezdrożami polskiej kartografii geologicznej. Z kolei następny tekst, pióra redaktora atlasu prof. S. Wołkowicza, pt. *100 lat kartografii geologicznej w Państwowym Instytucie Geologicznym: ważny etap na drodze od 1764 r. z perspektywą na następne lata*, zawiera m.in. historyczny rys rozwoju kartografii geologicznej na ziemiach polskich. Stanisław Wołkowicz podkreśla w nim pionierską rolę map i szkiców górniczych w rozwoju kartografii geologicznej. Umiejętnie eksponuje zasługi m.in. Stanisława Staszica, Georga Gotlieba Puscha, Ludwika Zejsznera w tej dziedzinie, a także autorów *Atlasu Geologicznego Galicji*. Z bardzo przystępnego i pogładowego tekstu o historii, teraźniejszości oraz przyszłości polskiej kartografii geologicznej warto zapamiętać, że liczba map wydanych przed powstaniem PIG, obejmujących obszar ziem polskich, może wynosić ok. 500 pozycji. Należy przypomnieć, za S. Wołkowiczem, że mapy geologiczne wydawane w zaborze austriackim były drukowane w skali 1:75 000, w zaborze rosyjskim – 1:126 000, a w zaborze pruskim – 1:100 000. Zasygnalizowano także, że współczesne problemy i sukcesy kartografii geologicznej są związane z ogromnym postępowaniem technologicznym, dotykającym zresztą wszystkie dziedziny nauki.

Podstawowa część atlasu to prezentacja map i atlasów w ujęciu chronologiczno-tematycznym, podzielona na 11 rozdziałów.

Rozdział I pt. *Mapy opracowane w okresie 1919–1945* obejmuje krótki opis i reprodukcje 16 map w różnych skalach (patrz str. 263). Od 1:10 000, np. *Mapa geologiczna Pienin* L. Horwitza, po 1:750 000, np. *Mapa geologiczna Rzeczypospolitej Polskiej* Cz. Kuźniara.

Następny rozdział pt. *Atlasy i mapy geologiczne Polski* (str. 43–84) dotyczy 17 pozycji, głównie atlasów, m.in. *Atlasu geologicznego Polski* w skali 1:1 000 000 pod

redakcją E. Rühlego z lat 1954–1962 czy też atlas pod tym samym tytułem pod redakcją J. Nawrockiego i A. Becker z 2017.

Kolejny rozdział został zatytułowany *Seryjne mapy geologiczne* (patrz str. 263). Obejmuje on krótki opis i prezentacje (str. 87–118, 10 map w skalach od 1:10 000, np. *Szczegółowa Mapa Geologiczna Tatr* A. Iwanowa, R. Zabielskiego, A. Wójcika, M. Derkacz i K. Pawłowskiej, do 1:300 000, np. *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski*. Arkusz Radom E. Rühlego.

Cztery pozycje znalazły się w dziale pt. *Atlasy i mapy geofizyczne* (str. 119–127). Są to: *Mapa sejsmiczna Polski* w skali 1:500 000 J. Skorupy z 1974 r., *Mapa magnetyczna Polski. Anomalie składowej pionowej 'Z' pola magnetycznego Ziemi* w tej samej skali z roku 1978, *Atlas gravimetryczny Polski* Cz. Królikowskiego i Z. Peteckiego z roku 1995 oraz *Mapa magnetyczna Polski* (2003).

Bardzo bogaty i wielotematyczny jest dział zatytułowany *Atlasy i mapy geologiczno-surowcowe* (str. 129–160). Znajdujemy tu opis 9 atlasów i reprodukcje 7 map. Przeważają w tej grupie atlasy Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, a także Lubelskiego i Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego. Szczególnie warty uwagi jest opis stosunkowo mało rozpowszechnionego, a bardzo cennego *Atlasu geologicznego Lubelskiego Zagłębia Geologicznego* z roku 1999 pod redakcją A. Zdanowskiego.

W rozdziale *Atlasy i mapy hydrogeologiczne* zaprezentowano 10 pozycji kartograficznych (str. 161–187), których autorami lub redaktorami są najczęściej znani i cenieni polscy hydrogeolodzy pokolenia powojennego.

Następny rozdział pt. *Atlasy i mapy geologiczno-inżynierskie* to opisy i reprodukcje 5 pozycji. Są to m.in. *Atlas geologiczno-inżynierski aglomeracji trójmiejskiej Gdańsk-Sopot-Gdynia* w skali 1:10 000 z 2018 r. oraz *Szczegółowa mapa geologiczno-inżynierska Polski. Arkusz Wojkowice* w skali 1:50 000 autorstwa B. Jakubicz.

Korzystnie prezentuje się rozdział zatytułowany pt. *Atlasy i mapy geochemiczne i geologiczno-środowiskowe*. Przedstawiono w nim 11 tytułów, w tym *Mapy radioekologiczne Polski: Części I–III* w skali 1:750 000 z lat 1993–1995 autorstwa P. Strzeleckiego, S. Wołkowicza oraz P. Lewandowskiego, *Atlas geochemiczny Polski* w skali 1:2 500 000 J. Lisa i A. Pasiecznej z 1995 r. oraz *Atlas geochemiczny Warszawy i okolic* w skali 1:100 000 (2016) zredagowany przez zespół: H. Tomassi-Morawiec, A. Pasieczna, I. Bojakowska i A. Dusza-Dąbek.

Aspiracje i sukcesy PIG-PIB w zakresie międzynarodowej kartografii geologicznej zostały przedstawione w części pt. *Transgraniczne atlasy i mapy geologiczne*, gdzie scharakteryzowano 9 atlasów i map, będących rezultatem badań i kompromisów między geologami Europy, a przede wszystkim państw sąsiednich, czyli: Ukrainy, Białorusi, Rosji, Słowacji, Czech, Litwy i Niemiec.

W przedostatnim rozdziale pt. *Mapy geologiczno-turystyczne* zasygnalizowano możliwość rozwoju nowych kierunków kartografii o charakterze interdyscyplinarnym, geologiczno-turystycznym.

Całość zamyka część zatytułowana *Patrzymy w przyszłość*, którą stanowi jedna najnowsza mapa z 2020 r. autorstwa L. Marksa i K. Józwick pt. *International Quaternary Map of Europe [IQUAME 2500] – Polish Part*. Ta *Międzynarodowa Mapa Czwartorzędu Europy* w skali 1:2 500 000 została przygotowana w celu utworzenia systemu informacji przestrzennej (GIS) dla utworów czwartorzędu całej Europy.

Atlas map Państwowego Instytutu Geologicznego warto poznać i przeanalizować. Duży merytoryczny profesjo-

nalizm, dobra szata graficzna oraz przystępna forma korzystnie wyróżniają to dzieło i zachęcają do ciągłego studiowania. Pomagać w tym mogą portrety wybitnych polskich geologów uznanych przez autorów za patronów poszczególnych rozdziałów, w tym Władysława Pożaryskiego (1910–2008), Jana Czarnockiego (1889–1951), Edwarda Rühlego (1905–1988), Edwarda Janczewskiego (1887–1959), Stefana Czarnockiego (1878–1947), Romualda Rosłońskiego (1880–1956), Kazimierza Guzika (1911–1970), Józefa Lisa (1934–2009) oraz Jerzego Znoskę (1922–2017).

Recenzowany atlas stanowi przekonujący przykład podsumowania i przypomnienia działalności polskich geologów w zakresie szeroko rozumianej kartografii. Niezależnie od tego, że *Atlas map Państwowego Instytutu Geologicznego* jest dobrą wizytówką tej instytucji, to może również spełniać rolę podręcznika lub materiału wspomagającego z zakresu kartografii geologicznej dla studentów nauk geologicznych.

Należy podkreślić ogromny wysiłek Autorów i Redaktora opracowania, którzy swoją żmudną pracą uczynili bardziej przystępnymi wiele opracowań o znaczeniu historycznym i współczesnym. Warto zastanowić się nad zebraniem i wyeksponowaniem odrębnych drukowanych objaśnień dla przynajmniej niektórych prezentowanych pozycji kartograficznych. Z punktu widzenia postulatów umiędzynarodowienia polskiej nauki, w tym geologii oraz historii geologii, wspaniale byłoby, gdyby ten profesjonalnie przygotowany atlas udało się wydać drukiem w językach obcych, a przynajmniej w języku angielskim. To przekrojowe kompendium polskiej kartografii geologicznej jest już dostępne w wersji online dla wszystkich zainteresowanych na stronie internetowej PIG-PIB (<https://www.pgi.gov.pl/aktualnosci/display/12886-atlas-map-panstwowego-instytutu-geologicznego.html>).

Janusz Skoczylas
Instytut Geologii UAM